

ПРОБЛЕМА БЕЗПЕКИ І КОМФОРТУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Євгенія ПОЧИНОК,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка;

Аліна ГУНІНА,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

***Анотація.** Статтю присвячено аналізу значущості безпечного та комфортного освітнього середовища в початкових школах України, що є складовою реформ Нової української школи. Висвітлено роль сучасного навчального простору як «третього вчителя», що сприяє формуванню особистості школяра, гуманізації взаємин у системі «учитель – учень» і забезпеченню здоров'язберезувальної функції початкової освіти. Розглянуто важливість ергономічного та багатофункціонального простору, оснащеного сучасними інформаційними технологіями. Автор підкреслює необхідність адаптації освітнього простору до психофізіологічних потреб молодших школярів і зазначає, що якісне середовище є базою для формування гармонійної, здорової особистості.*

***Ключові слова:** освітнє середовище, безпека, комфорт, здоров'я, молодші школярі.*

THE ISSUE OF SAFETY AND COMFORT IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF MODERN PRIMARY SCHOOLS

Yevheniia POCHYNOK,

Alina HUNINA

***Abstract.** The article is devoted to analyzing the importance of a safe and comfortable educational environment in primary schools of Ukraine, which is an integral part of the New Ukrainian School reforms. The role of the modern educational space as a «third teacher» is highlighted, emphasizing its contribution to the development of a pupil's personality, the humanization of relationships in the «teacher-student» system, and the implementation of the health-preserving function of primary education. The importance of an ergonomic and multifunctional space equipped with*

modern information technologies is discussed. The author underscores the necessity of adapting the educational environment to the psychophysiological needs of young pupils and notes that a high-quality environment serves as the foundation for forming a harmonious and healthy personality.

Keywords: *educational environment, safety, comfort, health, young pupils.*

Сучасна національна система освіти є основою становлення особистості, суспільства і держави загалом, визначальним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності. Освітня реформа в Україні спрямована на пошук ефективних шляхів удосконалення організації й побудови сучасної освіти відповідно до потреб соціально-економічного розвитку країни та людського чинника як домінуючого фактора гуманізації освіти.

Нове освітнє середовище як «третій учитель» є невід'ємним складником сучасної української школи. Однією з основних концептуальних засад реформування освіти в межах Нової української школи є осучаснення освітнього середовища, яке сприятиме формуванню й розвитку особистості кожного школяра. На допомогу освітянам МОН України видало низку законів, постанов та методичних рекомендацій, зорієнтованих на візноманітнення освітнього простору, оновлення дидактичного обладнання, забезпечення комфортного й безпечного просторово-предметного оточення.

Національною стратегією розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі, схваленою Указом Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020, обумовлено необхідність побудови безпечного та здорового освітнього середовища у Новій українській школі для забезпечення прав дітей на освіту, охорону здоров'я, створення умов для надання учням якісних освітніх та медичних послуг [4]. У зв'язку з цим актуалізується питання переосмислення ролі та значення освітнього середовища, що має забезпечувати оздоровчу функцію освіти, сприяти становленню особистості як творця і проєктувальника власного життя, гармонізації та гуманізації відносин між учнями й педагогами, оптимізації взаємовпливів у системі «учитель – учень – освітнє середовище». Отже, назріла необхідність розв'язання проблеми ергономічного освітнього середовища сучасної НУШ, що не обмежується лише

оформленням комфортних інтер'єрів чи оздобленням засобів навчання, а передбачає оптимізацію міжособистісної взаємодії, сприяє емоційно-психологічному благополуччю учасників освітнього процесу, відсутності насильства та деструктивним впливам середовища.

Актуальність теми посилює «криза семи років» молодших школярів, що адаптуються, розвиваються в сучасному динамічному й багатофункціональному освітньому середовищі та, відповідно, зумовлює виняткову відповідальність учителів початкової школи.

Проблематика освітнього середовища активно розробляється зарубіжними й українськими науковцями, зокрема такими, як: Є. Бачинська, В. Лебедева, О. Леонова, І. Мешкова, В. Рубцов, О. Скідін, І. Улановська, О. Хмельницька, І. Шендрик та ін. Аналіз досліджень реформування системи освіти в контексті побудови Нової української школи (О. Буров, А. Василюк, Н. Лавриченко, О. Матвієнко, О. Овчарук, А. Цимбалару та ін.) засвідчив значну увагу науковців до її модернізації та реалізації нової системи цінностей фізичного оточення.

Створення сучасного освітнього середовища є однією з вимог реформування в межах Нової української школи. У вітчизняній педагогіці термін «середовище» з'явився в 20-ті роки минулого століття, коли поле наукових інтересів педагогів розширювалося поняттями «педагогіка середовища» (С. Шацький), «суспільне середовище дитини» (П. Блонський), «середовище колективу» (Л. Новікова), «навколишнє середовище» (А. Макаренко) тощо.

Застосування різних методологічних підходів до моделювання освітнього середовища спричинило появу різних поглядів на його сутність, структуру, зв'язки, психолого-педагогічні та ергономічні можливості.

У поняттєвому апараті педагогіки поряд із поняттям «освітнє середовище» використовується поняття «освітній простір». У педагогічній літературі поняття «освітнє середовище» та «освітній простір» часто прирівнюють. О. Смолінська висловлює думку, що середовище є складовою частиною простору [5, с. 15]. Проаналізувавши праці сучасних дослідників, можемо виокремити основні погляди на поняття «освітнє середовище», а саме: як елемент просторово-

предметного оточення (В. Рибалка), як сукупність системи впливів, можливостей, умов навчання й розвитку особистості (В. Вербицький, як розвивальне середовище (Ш. Амонашвілі). Відтак, тлумачення освітнього середовища дослідницею О. Смолінською як інтегративного поняття, що синтезує низку психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, дидактичних, еколого-естетичних та ін. чинників, унаслідок взаємодії яких забезпечується ефективна соціалізація та розвиток особистісних цінностей учня в навчально-виховному процесі початкової школи, найбільше віддзеркалює наше бачення у межах означеної проблеми. Середовище є частиною освітнього простору, що є упорядкованішим та конкретнішим, детермінований людським чинником.

На переконання А. Цимбалару, освітнє середовище можна розглядати як особливий технологічний засіб, формуванням якого можна управляти [6]. Важливим завданням загальноосвітнього навчального закладу є створення безпечних і нешкідливих умов навчання й виховання, які б сприяли формуванню гармонійно розвиненої, фізично досконалої особистості з відповідальним ставленням до власного здоров'я та здоров'я інших [3]. Об'єктом впливу педагога мають стати умови, фактори, обставини, засоби для ефективного формування особистості школяра з його індивідуальними та віковими особливостями. Кожен елемент освітнього середовища повинен бути не лише джерелом інформації, а й інструментом, що сприяє формуванню пізнавального інтересу, розвитку особистості учня, є основою його емоційного й фізичного комфорту та зміцнення здоров'я.

Важливим в аспекті нашого дослідження є з'ясування складників освітнього середовища задля продуктивної організації навчально-виховного процесу. До матеріально-технічного блоку В. Ясвін ми вналежнюємо просторово-предметну достатність (за А. Цимбалару), санітарно-гігієнічні умови утримання матеріально-технічної бази навчального закладу, рівень оснащення сучасними інформаційними технологіями. До освітнього блоку належать зміст, форми і методи навчання та виховання. До комунікативного – взаємовідносини між учнівським і педагогічним колективами та взаємовідносини усередині кожного з них [6]. Зіставно-порівняльний аналіз різних наукових підходів, дає можливість визначити, що більшість науковців до структурних компонентів освітнього середовища

включають психодидактичний, соціальний та інформаційно-предметний.

Ключовими якостями сучасного освітнього простору є: цілісність, єдність і впорядкованість предметно-просторового середовища та візуального сприйняття; багатофункціональність, гнучкість та мобільність; вікова відповідність; персоналізованість, наявність особистого простору; свобода, відкритість сприйняття, креативність; практичність та ергономічність; гармонійність та збалансованість; соціалізація та співпраця.

За характером впливу освітнє середовище може бути комфортним, відносно комфортним або екстремальним. Ми розглядаємо комфортне освітнє середовище, яке має забезпечити оптимальну динаміку працездатності, гарне самопочуття та збереження здоров'я суб'єктів освітнього процесу.

Концепція Нової української школи оперує поняттям «нове освітнє середовище» та визначає його як сучасний простір, сукупність умов, засобів і технологій для комфортного навчання учнів, учителів і самих батьків [2]. Із цією метою змінюються просторово-предметне оточення, програми та засоби навчання, що повинні відповідати вимогам ергономічності, безпечності, міцності, естетичності тощо. Отже, організація комфортного освітнього середовища передбачає, насамперед, орієнтацію на суб'єкта, для якого воно створюється, урахування його психофізіологічних особливостей.

Аналізуючи сказане вище, ми можемо зробити висновок, що організація середовища забезпечується сукупністю чинників, пов'язаних із матеріально-технічними, санітарно-гігієнічними, освітніми та комунікативними складниками здорової життєдіяльності, гармонійного розвитку особистості, вчасного задоволення її актуальних потреб. Організація освітнього середовища є педагогічно керованим процесом з урахуванням пріоритетів збереження та зміцнення здоров'я суб'єктів освітнього процесу. Якісне освітнє середовище НУШ є основою ефективної освіти та здоров'я майбутнього покоління української нації.

Рушійними силами сучасної системи освіти є її інформатизація та технологізація, акцентуація уваги на суб'єктності навчання, запровадження компетентнісного підходу, зміна методології навчання (командна чи групова діяльність, колективні проєкти), що потребує інноваційних педагогічних рішень і підходів до проєктування сучасного освітнього

середовища. Водночас, як підкреслює Г. Мешко, «освітнє середовище сучасного навчального закладу неповною мірою виконує функції збереження та зміцнення здоров'я дітей» [3].

Отже, сучасне освітнє середовище варто розглядати як інтегровану систему, що включає різноманітні елементи для забезпечення якісного та навчального процесу. Ключовими складовими сучасного освітнього середовища є безпечне, інклюзивне, розвивальне та мотиваційне, які сприяють повноцінному розвитку та успіху учнів.

У педагогіці під безпекою прийнято розуміти стан захищеності життєво-важливих інтересів особистості, суспільства, організації, підприємства від потенційно і реально існуючих загроз, або відсутність таких. У сучасних словниках із психології під безпекою розуміється «стан людини або характеристика відповідної обстановки, в якій людина відчуває себе досить комфортно, не боїться говорити, те, що думає, і робити те, що хочеться робити в даний момент часу» [1]. Це такі умови, в яких знаходиться людина, коли дія зовнішніх і внутрішніх факторів не тягне дій, що вважаються негативними по відношенню до даного об'єкту.

Основні принципи безпечного освітнього середовища:

– принцип домінування життя людини як головної цінності (життя і здоров'я кожної дитини є найвищою цінністю);

– принцип рівності (всі учні мають рівні права та можливості, незалежно від їхніх особливостей);

– принцип справедливості (правила та норми безпечної поведінки застосовуються до всіх однаково);

– принцип комплексності оцінки небезпек (фізичних, соціально-психологічних, інформаційних тощо);

– включає в себе комплексну методику оцінки різних освітніх факторів ризику;

– принцип прозорості й відкритості (інформація про діяльність школи є доступною й відкритою для всіх зацікавлених сторін, для співпраці з батьками, громадськістю та іншими закладами);

– принцип партнерства (взаємодія між усіма учасниками освітнього процесу будується на принципах партнерства та співпраці);

– принцип міні-макса (визначає досягнення максимального ефекту безпеки при наявності мінімуму ресурсного забезпечення);

– принцип урахування вікових особливостей (діти молодшого шкільного віку характеризуються певними віковими особливостями як сенситивний період розвитку особливості).

Учні молодшого шкільного віку не завжди володіють фізичними, інтелектуально-особистісними можливостями, що дозволяють адекватно оцінити небезпечну ситуацію, уникнути або подолати наслідки потрапляння в критичні ситуації. Цим і визначається необхідність створення максимально безпечного освітнього середовища, підвищення компетентності і обізнаності майбутніх педагогів в питаннях забезпечення безпеки життєдіяльності дітей.

Отже, сучасне освітнє середовище початкової школи має бути багатофункціональним, мобільним, безпечним, відповідати вимогам ергономічності, забезпечувати психофізіологічний комфорт і сприяти здоров'ю дітей. Якісне освітнє середовище є основою успішної освіти та здоров'я нації, вимагає комплексного підходу та інновацій у сфері педагогіки, що є ключовим для реалізації концепції Нової української школи.

Список використаних джерел:

1. Князькіна Д. В., Подтикан І. В. Психолого-педагогічний супровід процесу формування безпечного освітнього середовища. *Педагогіка здоров'я*: зб. наук. праць ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. «Педагогіка здоров'я». Чернігів, 2019. С. 100–103.

2. Концепція Нової української школи. 2016. URL: <https://drive.google.com/file/d/0BzKkv8gxSZUkMzZMbWtPYU9IWXM/view>.

3. Мешко Г. М. Формування здоров'язберезувального освітнього середовища як аспект діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2017. Вип. 1. С. 157–161.

4. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020>.

5. Смолінська О. Є. Теоретико-методологічні засади організації культурно освітнього простору педагогічних університетів України: дис. ... доктора пед. наук ; 13.00.01. Дрогобич, 2015. 598 с.

6. Цимбалару А. Д. Нова українська школа: освітній простір учня початкової школи: навч.-метод. посіб. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2020. 160 с.